

ДЗЕВЕЛЮК МАРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук

ШЛЯХИ ДЕЛЕГУВАННЯ ФУНКЦІЙ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Ключові тенденції глобального управління трансформують сьогодні уявлення про функціонування сучасної держави. Однак трансформація функціональної структури держави відбувається не лише за допомогою зовнішніх сил та факторів, які спонукають держав взаємодіяти в межах горизонтальних і вертикальних форумів, спрямованих на вирішення глобальних проблем, а й шляхом зміни взаємин між державою та суспільством. Уже не раз підкреслювалося, що однією з найбільш потужних рушійних сил, які зумовлюють зміну акцентів у розумінні та здійсненні функцій держави є те, що розвиток сучасних технологій часто-густо робить державу надлишковим інструментом вирішення проблем як для окремих громадян, так і для цілих соціальних груп. Відтак, держава перетворюється з управлінської структури, що є відмежованою від суспільства й існує «над» ним, на управлінську структуру, що розчинена в міріадах комунікацій, і вимушена подекуди навіть боротися за те, щоби бути єдиним легітимним центром ухвалення рішень загального значення.

За таких умов усе більш помітною є тенденція делегування функцій держави іншим політичним акторам, яка зумовлена фундаментальними причинами. Окрім очевидних, пов'язаних з початком домінування горизонтальних комунікацій над вертикальними, а також більшою ефективністю реалізації функцій, переданих в аутсорсинг, є й трансформація ролі держави у суспільстві, яка раніше вбачалась в онтологічно зумовленому монопольному становищі щодо здійснюваних нею функцій [1, с. 112]. Тепер приватні компанії, навіть окремі фізичні особи можуть реалізовувати державні функції ефективніше, а головне — економніше, ніж громіздкий державний апарат. Роль держави починає зводитися передусім до того, що вона стає політико-функціональним форумом для вироблення загальних політик, за умов, коли майже всі ключові функції держави — охорона правопорядку, здійснення правосуддя, навіть покарання злочинців і стягування мит — можуть бути делеговані за межі державного апарату. Мабуть, це одна з найбільш разючих і помітних тенденцій у розвитку функцій сучасної держави серед усіх інших.

Традиційною формою делегування є *публічне делегування функцій*, коли держава передає певну частину своїх повноважень на рівень місцевого самоврядування і навпаки. Ця форма делегування функцій

широко використовується в Україні та історично здійснюється в двох формах: делегування повноважень у взаєминах органів місцевого самоврядування, яке розуміється як разове на визначений або невизначений строк надання окремих державних повноважень для реалізації їх органами місцевого самоврядування й місцевих органів виконавчої влади: делегування правотворчості, суть якого полягає в тому, що всередині механізму держави відбувається передача правотворчої функції від одного органу до іншого (зазвичай, від парламенту — до уряду). Однак у сучасних умовах поширення набуває також делегування правотворчості за межі механізму держави, коли здійснюється так звана «м'яка» правотворчість [2, с. 149].

Однак не менш цікавим є *приватне делегування функцій*, що є красномовним свідченням децентрації та децентралізації державних функцій. В Україні, зокрема, цей тренд виражений у становленні інституту приватних виконавців судових рішень, а також інституту приватних нотаріусів. Однак світовий досвід з делегування функцій держави приватним структурам є набагато ширшим: практикуються приватні пенітенціарні заклади, приватні детективні бюро, самоконтролюючі підприємства тощо. Не менш затребуваною сьогодні стає практика аутсорсингу й аутстафінгу державних функцій [2, с. 150].

До найбільш красномовних прикладів аутсорсингу можна віднести поширення м'якого права, створюваного, зазвичай, за межами офіційної правової системи, але якому згодом може надаватися сила офіційного законодавства. Головна ідея полягає у децентрації правотворчості й передачі цієї функції тим суб'єктам, які в змозі здійснити її краще й більш професійно.

Міжнародний досвід свідчить, що застосування аутсорсингу у державному управлінні дійсно допомогло підвищити якість функціонування держави. Так, світовою практикою для держав з переходною економікою є аутсорсинг митниць у вигляді зовнішнього управління ними, оскільки саме митна система традиційно вважається однією з найбільш схильних до корумпованості [3, с. 174–176].

Такий режим «зовнішнього управління» у вітчизняній управлінській культурі часто сприймається як щось негативне й таке, що суперечить усталеним традиціям й професіоналізму. Однак, як свідчить практика, це дає змогу суттєво підвищити ефективність здійснюваних функцій, зламати корупційні схеми, а також підвищити іміджеву привабливість відповідної сфери державного управління.

Для України найбільш жваво обговорюваним прикладом делегування державних функцій сьогодні є запровадження інституту приватних виконавців. Дійсно, цей інститут як приклад делегування примітний щонайменше двома рисами. По-перше, він стосується виконання судових рішень, тобто правозастосування — сфери, яка традиційно перебувала в монополії державного апарату. По-друге, він легалізує раніше неінституціоналізовану колекторську діяльність.

У цьому проявляється прихована тенденція у функціонування сучасної держави: сьогодні поступово втрачає значення те, хто або що робить, більш важливим є результат відповідної діяльності. У цьому сенсі приватні виконавці, безумовно, не є носіями легітимності держави (так само як не є ними, наприклад, приватні нотаріуси – ще один приклад делегування державних функцій), а тому з ними не можуть асоціюватися політичні оцінки, атрибутовані державному механізму [2, с. 157].

Іншим не менш показовим прикладом приватного делегування функцій є поширення практики приватних пенітенціарних установ. Міжнародний досвід показує, що приватні в'язниці можуть не тільки покращити стан пенітенціарної системи, а й принести в державний бюджет додаткові кошти.

Отже варто сказати, що світова тенденція функціональної деконцентрації та децентралізації державності буде зберігатися і лише посилюватися, і згодом лишиться не так багато функцій, які держава здійснюватиме в монопольному режимі. На це вказує низка факторів: поширення приватного делегування на ті сфери, які типово асоціюються саме з державою та її владою (пенітенціарна система чи охорона правопорядку); неспроможність держави швидко та ефективно реагувати на зміни в соціальній структурі, що потребує постійного залучення різних експертів на основі аутсорсингу; нарешті, поширення практики саморегуляції, яка стала особливо потужною рушійною силою розвитку м'якого права.

У самому процесі делегування функцій не варто вбачати негативні прояви руйнації чи стагнації держави. Сучасна держава не може і не повинна бути функціональним монополістом, яким була досучасна держава. Саме тому делегування функцій має розглядатися в аспекті оптимізації державного апарату та його переорієнтації на нові, більш ефективні й зважені стратегії і практики. Сучасна держава усе більше перетворюється на центр ухвалення рішень і координації їх реалізації, сама ж реалізація не обов'язково повинна здійснюватися державним апаратом, який може бути до цього просто не пристосованим. Як уявляється, розширення практики приватного делегування державних функцій, навпаки, дасть змогу державі більш чітко визначити своє місце у структурі сучасного суспільства на основі нових форм і методів комунікаційних взаємодій із ним.

Список використаної літератури:

1. Аджемоглу Д., Робінсон Д. Чому нації занепадають? Походження влади, багатства й бідності. К.: Наш формат, 2016. 440 с.
2. Дзевелюк, М. В. Традиції та новачі в розвитку функцій сучасної держави : 12.00.01 : дис. ... канд. юрид. наук / Дзевелюк Марина Володимирівна ; НУ

«ОЮА», наук. керівник В. В. Дудченко, офіційні опоненти: С. Г. Стеценко, Д. Г. Манько. — Одеса, 2017. — 209 с.

3. Квеліашвілі І. Зарубіжна практика застосування аутсорсингу в органах державної влади: перспективи для України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 4. С. 171–178.

БОНДАРЕНКО АЛІНА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

ПОЛІСУБ'ЄКТНИЙ ХАРАКТЕР ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Змістовна характеристика правозахисної діяльності сучасної держави, яка сьогодні значною мірою визначається активним розвитком доктрини позитивних зобов'язань держави, має доповнюватися також аналізом ключових напрямів цієї діяльності. У цьому контексті важливо усвідомлювати, що на відміну від більшості видів державної діяльності, правозахисна є інтегрованою в загальну політичну й правову структуру суспільства, а тому її реалізація залежить не лише від держави, але й від інших суб'єктів.

Саме такий полісуб'єктний характер правозахисної діяльності визначає три ключових напрями її реалізації, які стануть предметом аналізу в рамках цього підрозділу. По-перше, сам захист прав у наш час все частіше здійснюється державою через антидискримінаційні заходи, адже саме формальна й субстантивна нерівність сьогодні є ключовим фактором порушення прав людини не лише в перехідних, але й розвинених демократичних суспільствах. По-друге, взаємодія держави з іншими суб'єктами правозахисту, передовсім неурядовими організаціями, є фундаментальною запорукою ефективності гарантування прав людини і їх відновлення в разі порушення. У цьому контексті проявляється унікальний характер правозахисної діяльності держави, яка реалізується здебільшого в тісному контакті з недержавними інституціями. Нарешті, по-третє, загальним тлом ефективності правозахисту є заохочення, яке дозволяє побудувати інклюзивну й децентралізовану систему правозахисту, яка лише підтримується державою.

Правозахисна діяльність є складним механізмом, в якому задіяно мережу суб'єктів, як державних, так і недержавних, які взаємодіють у різних напрямках забезпечення прав і свобод людини. Роль держави в цьому механізмові має бути окреслена не тільки з точки зору змістовної характеристики правозахисної діяльності, але й з погляду необхідності постійного включення в цілісну інституційну мережу забезпе-